

ILMIY-AMALIY  
ELEKTRON JURNAL



Avgust №8, 2026

Агробизнес, наука и  
технология

# AGROBIZNES FAN VA TEXNOLOGIYALAR

Agribusiness, science and  
technology

№ 083688



ISSN:

3060-5245

Toshkent-2026

Platform &  
workflow by  
OJS / PKP

**BOSH MUHARRIR**

**Oblomuradov Narzullo Naimovich** – i.f.d. (DSc), professor.

**Bosh muharrir o'rinbosarlari:**

**Islamov Soxib Yaxshibekovich** – q.x.f.d. (DSc), professor.

**Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich** – q.x.f.d. (DSc), professor.

**Farmonov To'lg'in Xayitmurodovich** – i.f.d. (DSc), professor.

**Muharrir:**

**Beglayev Uchqun Xurramovich** – i.f.f.d. (PhD), dotsent.

**Tahrir hay'atining xalqaro a'zolari:**

**Kusainov Xalel Xaymullayevich** – i.f.d. professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

**Vilija Aleknevičienė** – i.f.d. professor (Universitet Vitovta Velikogo)

**Gilbert Ludwig** – professor, (Jamk University of Applied Sciences)

**Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich** – i.f.d. professor (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo'jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))

**Daiva Makutenene** – professor, (Vitautes Magnus universiteti, Litva)

**Xaitboyeva Nargiza Alikulovna** – i.f.d. dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)

**Tahrir hay'ati:****08.00.00-Iqtisodiyot fanlari:**

**Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich** – i.f.d. (DSc), professor;

**Saidov Muxammad-Ali Xakimovich** – i.f.d. (DSc), professor;

**Rustamova Iroda Baxramjanovna** – i.f.d. (DSc), professor;

**Ochilov Ilhom Sayitqulovich** – i.f.d. (DSc), professor;

**Askarov Nazimjon Niyozovich** – i.f.d. (DSc), professor;

**Abdullayev Altinbek Yangibayevich** – i.f.d. (DSc), professor;

**Boltayev Abror Sayitmuradovich** – i.f.d. (DSc), dotsent;

**Abduvasikov Abduaziz Abdulazizovich** – i.f.n. professor;

**Mamadiyarov Dilshad Uralovich** – i.f.n. dotsent;

**Achilov Mashrab Ulug'bekovich** – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

**Galimova Feryuza Rafikovna** – i.f.n. dotsent;

**Odilova Dilnozaxon Barnayevna** – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

**Yangiboyev Dilshod G'ulomovich** – i.f.f.d. (PhD);

**Saidova Dildora Nurmatovna** – i.f.n. dotsent;

**Dexkanova Nilufar Sagdullayevna** – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

**Roziqov Jahongir Mustaqim o'g'li** – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

**Boltayev Nurali Shiramatovich** – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

**Ibragimova Madina Ismoilovna** – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

**Javlijev Nuriddin Bektemir o'g'li** – i.f.f.d. (PhD).

**06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari:**

**Shokirov Alisher Djuraboyevich** – q.x.f.d. (DSc), professor;

**Mardanov Husniddin Xolbozorovich** – q.x.f.d. (DSc);

**Abdiyev Fozil Rashidovich** – q.x.f.d. (DSc);

**Sattorov Maqsud Axtamovich** – q.x.f.d. (DSc);

**Yuldashov Nurbek Ergashovich** – v.f.d. (DSc);

**Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich** – q.x.f.d. (DSc), dotsent;

**Namazov Ixtiyor Choriyevich** – q.x.f.d. (DSc), professor;

**Xudayqulov Jonibek Bozarovich** – q.x.f.d. (DSc), professor;

**Eshonqulov Jamoliddin Saporboy o'g'li** – q.x.f.d. (DSc), professor;

**Abdullayev Anvar Kodirullayevich** – b.f.n., katta ilmiy xodim;

**Atabayev Ma'ruf Maxmudovich** – q.x.f.n. professor;

**Safarov Asqar Asadullayevich** – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

**Mustafakulov Davron Mamatqulovich** – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

**Kasimov Botir Sadriddinovich** – q.x.f.f.d. (PhD);

**Akramov Umidilla Ikramdjanovich** – q.x.f.n. dotsent;

**Elboboyev Abdug'ani Shuxrat o'g'li** – q.x.f.f.d. (PhD);

**Muxammadov Yo'ldoshbek Akmal o'g'li** – q.x.f.f.d. (PhD);

**Maxmudova Shaxnoza Abdufattaxovna** – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

**Idrisov Xusanjon Abdujabborovich** – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent.

**MUASSIS**

Toshkent davlat agrar  
universiteti

**ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR**

Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko'chasi, 2-uy.

Jurnalning telegram manzili:

[t.me/agrobiznes\\_elektronjurnal](https://t.me/agrobiznes_elektronjurnal)

E-mail: [licht-1989@mail.ru](mailto:licht-1989@mail.ru)

Jurnalning rasmiy sayti:

<https://www.agrobiznesjournal.uz>

Tel: +(998) 93 439 30 00

**JURNALNING ILMIYLIGI:**

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

**Elektron nashr**, 558-sahifa.

E'lon qilishga 2026-yil 28-avgustda ruxsat etildi.





## **G'YOSOV ILXOM KARIMOVICH**

Qurilish sanoati korxonalarida korporativ boshqaruv va iqtisodiy samaradorlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikning metodologik asoslari.....287

## **BOLLIYEV SHAMSIDDIN TURSUNMAMATOVICH**

Kichik biznes sohasiga investitsiyalarni jalb etishning ilmiy-nazariy asoslari....300

## **SHARIPOV LAZIZ AKTAM O'G'LI**

Comparing parametric and non-parametric efficiency measurement under data quality constraints: stochastic frontier and dea evidence from smallholder sweet sorghum farms in Uzbekistan.....306

## **KARIMOVA MUHAYYO ORIF QIZI**

Qandolatchilik mahsulotlarining sifat nazoratini oshirishda statistik usullardan foydalanishni takomillashtirish.....314

## **URALOV ELSHOD SIROJIDDIN O'G'LI**

Mintaqada intellektual va texnologik salohiyat tushunchasining tatbiq etish.....322

## **MOVLONOVA DILRABO NOMOZ QIZI**

Mintaqa iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishda klasterlash mexanizmlarini takomillashtirishning konseptual asoslari.....328

## **JO'RAYEVA SHAXLO UCHQUN QIZI**

Raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligi va moliyaviy barqarorligini ta'minlashning aholi bandligiga ta'siri.....340

## **AXMEDOVA NAFISA AMIRDDIN QIZI**

Innovatsion rivojlanish sharoitida O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish.....347

## **MIRZAYEV MUZAFFAR MAXMUDOVICH**

Yaponiya-O'zbekiston investitsiya hamkorligi: institutsional tuzilma va evolyutsiya bosqichlar.....356

## **QISHLOQ XO'JALIGI FANLARI**

### **MASHRAPOV AHLIDDIN TURSUNALIEVICH**

Farg'ona viloyatining unumdorligi past tuproq – iqlim sharoiti uchun mos, yuqori hosilli o'rik navlarini tanlash.....366

### **ESHPULATOV DOSTONBEK BOXODIR O'G'LI**

Iqlim o'zgarishining paxta va bug'doy hosildorligiga ta'siri: O'zbekiston tumanlari bo'yicha panel ma'lumotlar tahlili (2015–2024).....371

### **RUZMETOV UMID ISMAILOVICH, ULUGOVA SAFARGUL FAYZULLAEVNA**

Toshkent viloyati Bo'stonlik tumani sharoitida dorivor enotera (Oenothera Biennis L.) o'simligini yetishtirish uchun tuproqlarning mexanik tarkibi va agrokimyoviy xususiyatlarini baholash.....385

### **РАВШАНОВА Н.А.**

Урожайность и продуктивность совмещённых посевов сортов маша с хлопчатником в условиях Ташкентской области.....391

### **CHARIEVA XILAL DO'STMURATOVNA, TADJIEV MARDONQUL, DJURAEV BAYNIYAZ CHARIEVICH, BEGIMQULOV BEHZOD O'ROLOVICH**

Ingichka tolali g'o'zaning konkurs nav sinovi ko'chatzoridagi navlar va tizmalarining qimmatli xo'jalik belgilari.....398





**MASHRAPOV AXLIDDIN TURSUNALIEVICH**

Behi nav va duragaylarini gullash darajasini baholash.....403

**MIRZAXIDOV ULUG'BEK BAXTIYOROVICH, MIRZAXIDOV BAXTIYOR JALOLIDDINOVICH**

Tok va bog'larni zararkunanda va kasalliklardan himoya qilish choralari.....408

**TADJIEV MARDONQUL, DJURAEV BAYNIYAZ CHARIEVICH, BEGIMQULOV BEKZOD O'ROLOVICH, KURBANOVA GUBAXOR ABDUSATTAROVNA**

Kuzgi bug'doy va takroriy ekilgan moyli ekinlarning hosil to'plashi.....416

**ISROILOV SARDORBEEK UKTAMJON O'G'LI**

Qovoq va kunjutni qayta ishlashning ikkilamchi xomashyosidan pektinga boy ozuqa uni olish texnologiyasini ishlab chiqish.....422

**TUROBOV FAZLIDDIN BAHROM O'G'LI**

Shox-shabbani shakllantirish usullarining chilonjiyda (Ziziphus Jujuba Mill.) navlari novdalarining yillik o'sishiga ta'siri.....434

**NURMATOV SHERZOD SHAKARBAYEVICH**

Brokkoli kukunini ishlab chiqarishda quritish usullarining mahsulot sifati va bioaktiv komponentlarning saqlanishiga ta'siri.....440

**KARAMIRZAEV YOMG'IR XUDOYNABAYEVICH**

Sug'oriladigan taqir-o'tloqi tuproqlarda mikroelementlar miqdorini o'zgarishiga g'o'zani tomchilatib sug'orish va mineral o'g'itlarni qo'llashning ta'siri.....451

**RASULOV MARAT BAYDULLAYEVICH, XAKIMOV ABDUMUROD ESIRGAP O'G'LI, RASULOV MURAT BAYDULLAYEVICH, QODIROVA SAODAT MURODOVNA, RASULOV QAYRAT BAYDULLAYEVICH**

Moyli ekinlar genofondi namunalarining urug'laridagi biokimyoviy ko'rsatkichlarning o'zgaruvchanligi va qiyosiy baholanishi.....456

**ISROILOV BAXTIYOR ABDULLAYEVICH, AZIZOV BAXRAM MUZAPAROVICH**

Marjumakni amal davrida sutkalik o'sishiga ekish muddati, me'yor va usullarining ta'siri.....463

**SAMATOV ABDULAZIZ SHUXRAT O'G'LI, ABUDVOXIDOV GIYOS KURBONALIYEVICH, MAVLYANOV DILMURD RAXMATULLAYEVICH, XOJAQULOV SHERZOD BAXTIYOROVICH**

G'o'zaning mahalliy navlar ishtirokidagi F<sub>2</sub> duragaylari va ota-ona shakllarni ayrim morfo-xo'jalik belgilari tahlil natijalari.....468

**XOJAQULOV SHERZOD BAXTIYOROVICH, ABUDVOXIDOV GIYOS KURBONALIYEVICH, MAVLYANOV DILMURD RAXMATULLAYEVICH, SAMATOV ABDULAZIZ SHUXRAT O'G'LI**

Intensiv texnologiya 76\*10\*11\*1 sxemada tomchilatib va egatlab sug'orish hamda polietilen to'shalgan va ochiq maydonda xorijdan keltirilgan yangi g'o'za navlarining o'sish-rivojlanishi va hosildorligiga ta'siri.....477





**IBRAGIMOVA NASIBA KOZIMJANOVNA, ARIPOVA SHAXNOZA RAHMANOVNA, DUSMURATOVA SAODAT ISMAILOVNA**

Arman bodringi ajur navini turli ekish sxemalarida yetishtirishning hosildorlik va tovarbop mahsulot ko'rsatkichlariga ta'siri.....485

**IDRISOV XUSANJON ABDUJABBOROVICH**

O'tloqi-botqoq tuproqlar sharoitida mosh (*Phaselus aureus* Piper.) navlarining simbiotik faoliyatini o'rganish.....491

**PERNAPASOV JAKHONGIR BAKHTIYOR O'G'LI, TURSUNOV G'IYOS SUNNAT O'G'LI**

Yumshoq pishloqlarni qadoqlashda modifikatsiyalangan gaz muhiti (Map) va ko'p qatlamli baryer plyonkalar integratsiyasining ilmiy-amaliy asoslari.....496

**AXLIDDIN MASHRAPOV, XAYRULLO ALIYEV**

Farg'ona sharoitida shaftoli genofondining och tusli bo'z tuproqlarga moslashuvchanligi va biometrik ko'rsatkichlarini baholash chidamlilik salohiyati.....507

**IBRAGIMOVA NASIBA KOZIMJANOVNA, ARIPOVA SHAXNOZA RAHMANOVNA, DUSMURATOVA SAODAT ISMAILOVNA**

Arman bodringi ekinini istiqbolli navidan yuqori hosil olishda qulay ekish sxemasini aniqlashda fenologik va biometrik ko'rsatkichlarga ta'siri.....513

**OCHILDIYEV JAHONGIR MENGDOBILOVICH**

Surxondaryo viloyati sharoitida anor (*Punica granatum* L.) navlarining hosildorligi hamda mevasining sifat ko'rsatkichlari.....521

**KARIMOV ISLOM RUSTAMALIYEVICH, MIZATILLAYEVA EZOZA**

Har xil yiriklik fraksiyalariga ega bo'lgan bug'doy donining unboplik xususiyatlari.....526

**TESHABOYEV NODIRBEK IKROMJONOVICH, MAXSITALIYEV NAVRO'ZBEK SOLIJON O'G'LI**

G'o'za oziqlanishida azotli, fosforli va kaliyli o'g'itlarning roli va ahamiyati.....532

**TESHABOYEV NODIRBEK IKROMJONOVICH, MAXSITALIYEV NAVRO'ZBEK SOLIJON O'G'LI**

G'o'za oziqlanishida mahalliy o'g'itlarning ahamiyati.....539

**KARIMOV ISLOM RUSTAMALIYEVICH, MIZATILLAYEVA EZOZA**

Don yirikligining (fraksiya) fizik-kimyoviy ko'rsatkichlarga ta'siri.....545

**MUXTOROV O'ZBEKXON BURHONOVICH, AVEZBAEV SA'DULLA**

Qishloq xo'jaligi yerlarini me'yoriy baholashda VEB platformalardan foydalanishning xorijiy tajribasi va milliy amaliyoti.....551





UO'T: 631.533 631.531.04

## G'O'ZA OZIQLANISHIDA MAHALLIY O'G'ITLARNING AHAMIYATI

**TESHABOYEV NODIRBEK IKROMJONOVICH**

Farg'ona davlat universiteti doktoranti, q.x.f.f.d. (PhD)

E-mail: [teshaboyevnodirbek546@gmail.com](mailto:teshaboyevnodirbek546@gmail.com)

<https://orcid.org/0009-0000-5038-2105>

**MAXSITALIYEV NAVRO'ZBEK SOLIJON O'G'LI**

Farg'ona viloyati Suvchilar maktabi o'quv ishlari bo'yicha menejeri

E-mail: [navrozssd@gmail.com](mailto:navrozssd@gmail.com)

<https://orcid.org/0009-0002-5493-2068>

**Annotatsiya.** Mazkur tezisda g'o'za oziqlanishida mahalliy organik o'g'itlarning agroekologik va agrokimyoviy ahamiyati tahlil qilingan. Go'ng, kompost, chirindi, parranda chiqindisi va boshqa organik manbalarning tuproqdagi gumus miqdori, oziq elementlarining harakatchan shakllari, tuproqning suv-fizik xossalari hamda biologik faolligiga ta'siri yoritilgan. Mahalliy o'g'itlarning g'o'zaning ildiz tizimi, vegetativ va generativ rivojlanishi, ko'saklar shakllanishi, paxta hosildorligi va tola sifatiga ta'siri ilmiy jihatdan izohlangan. Organik va mineral oziqlantirishni uyg'unlashtirish orqali tuproq unumdorligini saqlash va o'g'itlardan foydalanish samaradorligini oshirish imkoniyatlari asoslangan.

**Kalit so'zlar:** g'o'za, mahalliy o'g'it, organik o'g'it, go'ng, kompost, chirindi, gumus, tuproq unumdorligi, oziqlanish, hosildorlik, tola sifati, mikrobiologik faollik.

**Аннотация.** В данной работе анализируется агроэкологическое и агрохимическое значение местных органических удобрений в питании хлопка. Подчеркивается влияние навоза, компоста, гумуса, птичьего помета и других органических источников на содержание гумуса в почве, подвижные формы питательных веществ, водофизические свойства почвы и биологическую активность. Научно обосновано влияние местных удобрений на корневую систему, вегетативное и генеративное развитие хлопка, формирование коробочек, урожайность и качество волокна. На основе этого исследования рассматриваются возможности поддержания плодородия почвы и повышения эффективности использования удобрений путем сочетания органического и минерального питания.

**Ключевые слова:** хлопок, местные удобрения, органические удобрения, навоз, компост, гумус, плодородие почвы, питание, урожайность, качество волокна, микробиологическая активность.

**Abstract.** This thesis analyzes the agroecological and agrochemical significance of local organic fertilizers in cotton nutrition. The effect of manure, compost, humus, poultry litter and other organic sources on the humus content in the soil, mobile forms of nutrients, water-physical properties of the soil and biological activity is highlighted. The effect of local fertilizers on the root system, vegetative and generative development of cotton, boll formation, cotton yield and fiber quality is scientifically explained. The possibilities of maintaining soil fertility and increasing the efficiency of fertilizer use by combining organic and mineral nutrition are based on.

**Keywords:** cotton, local fertilizer, organic fertilizer, manure, compost, humus, soil fertility, nutrition, yield, fiber quality, microbiological activity.

## KIRISH

O'zbekistonning sug'oriladigan dehqonchilik sharoitida tuproq unumdorligini saqlash va g'o'zadan barqaror, yuqori hamda sifatli hosil olish oziqlantirish tizimini to'g'ri tashkil etish bilan chambarchas bog'liq. Uzoq yillar davomida bir xil ekinlarni yetishtirish, tuproqqa ishlov berishning jadallashuvi va





organik moddalarning yetarli qaytarilmasligi natijasida ayrim maydonlarda gumus zaxirasining kamayishi kuzatilishi mumkin. Bunday sharoitda mahalliy organik o'g'itlardan oqilona foydalanish tuproqning agrokimyoviy, agrofizik va biologik xususiyatlarini yaxshilashning muhim vositalaridan biridir.

Mahalliy o'g'itlar tarkibiga qoramol va boshqa chorva go'ngi, kompost, chirindi, parranda chiqindisi, o'simlik qoldiqlari asosida tayyorlangan organik massalar va xo'jalik sharoitida mavjud boshqa organik resurslar kiradi. Ular mineral o'g'itlardan farqli ravishda oziq elementlarini nisbatan sekin ajratadi, shu bilan birga tuproqni organik uglerod bilan boyitadi. Organik moddalarning mineralizatsiyasi jarayonida azot, fosfor, kaliy, oltingugurt va mikroelementlarning o'simlik o'zlashtira oladigan shakllari hosil bo'ladi.

G'o'za oziqlanishida mahalliy o'g'itlarning ahamiyati faqat oziq modda manbai bo'lishi bilan cheklanmaydi. Organik modda tuproq agregatlarining shakllanishiga, g'ovaklik va suv ushlab qolib qolish qobiliyatiga, ildiz zonasining havo rejimiga hamda foydali mikroorganizmlar faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli mahalliy o'g'itlardan ilmiy asoslangan foydalanish mineral o'g'itlar samaradorligini oshirish va tuproq unumdorligini uzoq muddat saqlash imkonini beradi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi – g'o'za oziqlanishida mahalliy organik o'g'itlarning rolini ilmiy tahlil qilish, ularning tuproq unumdorligi, o'simlikning o'sishi va rivojlanishi, paxta hosildorligi hamda tola sifatiga ta'sirini yoritishdan iborat.

– mahalliy o'g'itlarning asosiy turlari va ularning oziq moddalari manbai sifatidagi ahamiyatini tavsiflash;

– organik o'g'itlarning tuproq gumusi, agrofizik xossalari va mikrobiologik faolligiga ta'sirini tahlil qilish;

– mahalliy o'g'itlarning g'o'zaning ildiz tizimi, vegetativ va generativ rivojlanishiga ta'sirini baholash;

– organik va mineral o'g'itlarni uyg'un qo'llashning agronomik samaradorligini asoslash;

– mahalliy o'g'itlardan foydalanishning ekologik va iqtisodiy ahamiyatini yoritish.

## **TADQIQOT USULLARI**

Tezisni tayyorlashda g'o'za oziqlanishi, tuproq unumdorligi va organik o'g'itlardan foydalanishga oid ilmiy-uslubiy manbalarni qiyosiy tahlil qilish usulidan foydalanildi. Mahalliy o'g'itlarning samaradorligini baholashda dala tajribalarida qo'llanadigan fenologik kuzatuvlar, biometrik o'lchovlar, tuproqning agrokimyoviy tahlili, hosilni hisobga olish va tola sifatini laboratoriya sharoitida baholash tamoyillari asos qilib olindi.

Mahalliy o'g'itlar bilan bog'liq tajribalarda o'g'itsiz nazorat, mineral oziqlantirish foni, organik o'g'it qo'llangan variant va organik-mineral oziqlantirish tizimini o'zaro taqqoslash maqsadga muvofiq. Bunda go'ng va kompostning kimyoviy tarkibi xomashyo turi, saqlash va tayyorlash sharoitiga





qarab o'zgarishi sababli amaliy me'yorlar ularning laboratoriya tahlili hamda tuproqning oziq elementlari bilan ta'minlanganligi asosida aniqlanishi kerak.

### **NATIJALAR VA ULARNING ILMIY TAHLILI**

Mahalliy o'g'itlarning tuproq unumdorligidagi roli. Mahalliy organik o'g'itlarning eng muhim xususiyati tuproqdagi organik modda zaxirasini to'ldirishidir. Organik qoldiqlar mikroorganizmlar ta'sirida parchalanib, bir qismi mineral oziq elementlariga, boshqa qismi esa nisbatan barqaror gumus birikmalariga aylanadi. Gumus tuproqning singdirish sig'imini, oziq elementlarini ushlab turish qobiliyatini va buferligini yaxshilaydi. Natijada o'g'it bilan berilgan oziq moddalarning yuvilishi yoki o'simlik uchun vaqtincha samarasiz shaklga o'tishi kamayishi mumkin.

Organik modda tuproqning fizik holatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. U tuproq zarrachalarini agregatlarga birlashtirib, strukturani yaxshilaydi, zichlikning me'yorlashishiga, suv o'tkazuvchanligi va nam sig'imining yaxshilanishiga yordam beradi. G'o'za ildiz tizimi faol rivojlanishi uchun tuproqdagi suv, havo va oziqlanish rejimining uyg'unligi muhim bo'lib, mahalliy o'g'itlar aynan shu sharoitning barqarorlashishiga xizmat qiladi.

Organik substratlar tuproq mikroorganizmlari uchun energiya va oziqa manbai hisoblanadi. Mikroorganizmlar faoliyatining kuchayishi organik birikmalarning mineralizatsiyasi, oziq elementlarining aylanishi va tuproq fermentativ faolligining oshishiga olib keladi. Shu jihatdan mahalliy o'g'itlar tuproqning biologik unumdorligini boshqaruvchi muhim agrotexnik vosita hisoblanadi.

Go'ng va kompostning g'o'za oziqlanishidagi ahamiyati. Yaxshi chirigan go'ng g'o'za yetishtirishda an'anaviy va qimmatli mahalliy o'g'itlardan biridir. Uning tarkibida azot, fosfor va kaliy bilan bir qatorda kaltsiy, magniy, oltingugurt va qator mikroelementlar mavjud. Biroq bu elementlarning miqdori chorva turi, ozuqa tarkibi, to'shama materiali va go'ngni saqlash usuliga bog'liq. Shuning uchun go'ngning agronomik qiymatini baholashda uning namligi va oziq moddalari tarkibini hisobga olish muhim.

Kompostlash organik chiqindilarni nisbatan barqaror, sanitariya va agrotexnik jihatdan qulay o'g'itga aylantirish usulidir. To'g'ri tayyorlangan kompostda organik moddalarning bir qismi gumusga yaqin shakllarga o'tadi, uglerod va azot nisbati me'yorlashadi. Kompost tuproqqa kiritilganda mikrobiologik jarayonlarni faollashtirib, oziq elementlarining asta-sekin ajralishini ta'minlaydi.

Yangi yoki yetarli darajada parchalanmagan organik materialni noto'g'ri qo'llash esa ayrim hollarda azotning mikroorganizmlar tomonidan vaqtincha bog'lanishi, begona o't urug'lari yoki sanitariya muammolari bilan bog'liq xavflarni oshirishi mumkin. Shu sababli mahalliy o'g'itning sifati, yetilganlik darajasi va qo'llash muddati agrotexnik talablar asosida nazorat qilinishi zarur.

Mahalliy o'g'itlarning g'o'zaning o'sishi va hosil shakllanishiga ta'siri. Mahalliy o'g'itlar ta'sirida ildiz zonasida oziq elementlari va namlik rejimining



yaxshilanishi g'ozaning dastlabki rivojlanishidan boshlab ijobiy samara berishi mumkin. Kuchli ildiz tizimi tuproqning kattaroq hajmini egallab, suv va oziq moddalardan samarali foydalanish imkonini yaratadi. Natijada bosh poya balandligi, barg sathi va hosil shoxlarining shakllanishi uchun qulay sharoit vujudga keladi.

Gullash va ko'sak tugish davrida o'simlikning oziq moddalarga talabi yuqori bo'ladi. Organik o'g'itlardan oziq elementlarining asta-sekin ajralishi mineral oziqlanishni qisman davomiy ta'minlaydi. Biroq organik manbalardan azot va boshqa elementlarning ajralish tezligi ob-havo, namlik, tuproq harorati va organik materialning tarkibiga bog'liq. Shu sababli yuqori hosil rejalashtirilganda mahalliy o'g'itlarni mineral o'g'itlar bilan ilmiy asosda uyg'unlashtirish ko'pincha samaraliroq bo'ladi.

Organik-mineral oziqlantirish tizimi bir tomondan g'ozaning vegetatsiya davridagi tezkor oziq talabini mineral o'g'itlar orqali qondirsa, ikkinchi tomondan organik modda hisobiga tuproqning uzoq muddatli unumdorligini qo'llab-quvvatlaydi. Bu yondashuv oziq elementlaridan foydalanish koeffitsiyentini oshirish, hosil elementlarining saqlanishini yaxshilash va hosildorlikning barqarorligini ta'minlash nuqtai nazaridan muhimdir.

### 1-jadval

#### Mahalliy o'g'itlardan foydalanishning namunaviy agrotexnik bahosi

| Oziqlantirish varianti | Organik manba               | Tuproqqa kutiladigan ta'sir                       | G'ozaga kutiladigan ta'sir                   | Umumiy baho                          |
|------------------------|-----------------------------|---------------------------------------------------|----------------------------------------------|--------------------------------------|
| Nazorat                | Berilmaydi                  | Organik modda zaxirasi to'ldirilmaydi             | Oziqlanish tuproq zaxirasiga bog'liq         | Nisbatan past                        |
| Mahalliy o'g'it        | Chirigan go'ng yoki kompost | Gumus, struktura va biologik faollik yaxshilanadi | Ildiz va o'sish uchun qulay muhit            | Yuqori                               |
| Mineral fon            | NPK                         | Tez o'zlashtiriladigan oziq elementlari ko'payadi | Tezkor oziqlanish ta'minlanadi               | Yuqori, lekin organik modda bermaydi |
| Organik + mineral      | Mahalliy o'g'it + NPK       | Oziq rejimi va organik modda uyg'unlashadi        | Hosil shakllanishi uchun barqaror oziqlanish | Eng istiqbolli                       |

**Izoh:** jadvaldagi baholar ilmiy-agronomik tendensiyani ifodalovchi namunaviy tavsifdir. Mahalliy o'g'itlarning haqiqiy samarasi ularning kimyoviy tarkibi, tuproq tipi, qo'llash me'yori, sug'orish va boshqa agrotexnik omillarga bog'liq.

Mahalliy o'g'itlarning paxta hosildorligi va tola sifatiga ta'siri. Paxta hosildorligi g'ozaning vegetatsiya davomida suv va oziq elementlari bilan uzluksiz ta'minlanishi, fotosintetik apparatning faol ishlashi hamda hosil



organlarining saqlanishiga bog'liq. Mahalliy o'g'itlar tuproq unumdorligini yaxshilash orqali ushbu jarayonlarga bilvosita va bevosita ta'sir ko'rsatadi. Oziq rejimi yaxshilanganda hosil shoxlari, ko'saklar soni va bir ko'sakdagi paxta massasining shakllanishi uchun qulay sharoit yaratiladi.

Tola sifati ham oziqlanish sharoiti bilan bog'liq. Organik o'g'itlarning tola sifatiga ta'siri ko'pincha tuproqning umumiy oziq va suv rejimini yaxshilashi orqali namoyon bo'ladi. Biroq faqat organik o'g'it kiritish tola sifatining barcha ko'rsatkichlarini avtomatik ravishda oshiradi, degan xulosaga kelish to'g'ri emas. Tola uzunligi, pishiqligi va mikroneyr ko'rsatkichlari nav, harorat, sug'orish, azot-kaliy muvozanati va hosilning pishish sharoitlari bilan birgalikda shakllanadi.

Shu sababli mahalliy o'g'itlardan foydalanishda asosiy maqsad organik modda aylanishini tiklash, tuproqning tabiiy unumdorlik salohiyatini saqlash va mineral o'g'itlardan foydalanish samaradorligini oshirish bo'lishi kerak. Bu yondashuv uzoq muddatda barqaror paxtachilik tizimini shakllantirishga xizmat qiladi.

Mahalliy o'g'itlarning ekologik va iqtisodiy ahamiyati. Chorvachilik va o'simlikchilik chiqindilarini kompostlash va o'g'it sifatida qayta ishlatish xo'jalik ichidagi oziq moddalar aylanishini yaxshilaydi. Natijada organik chiqindilarni tartibsiz saqlash bilan bog'liq ekologik xavflarni kamaytirish, tuproqqa organik uglerodni qaytarish va ayrim mineral o'g'itlarga bo'lgan ehtiyojni qisman qisqartirish mumkin.

Iqtisodiy samaradorlik mahalliy o'g'itning mavjudligi, tashish masofasi, tayyorlash va tuproqqa kiritish xarajatlari bilan belgilanadi. Shu sababli mahalliy o'g'itning qiymatini faqat bir yillik hosil qo'shimchasi orqali emas, balki tuproq unumdorligi va keyingi ekinlarga qoldiradigan ta'sirini ham hisobga olgan holda baholash maqsadga muvofiq.

## XULOSA

G'o'za oziqlanishida mahalliy organik o'g'itlar oziq elementlari va organik moddaning muhim manbai bo'lib, tuproq unumdorligini saqlashda katta ahamiyatga ega. Go'ng, kompost va boshqa organik resurslar tuproq gumusi, strukturasi, suv-fizik xossalari va mikrobiologik faolligini yaxshilash orqali g'o'za ildiz tizimi va hosil shakllanishi uchun qulay muhit yaratadi.

Mahalliy o'g'itlarning samaradorligi ularning tarkibi, chiriganlik darajasi, qo'llash muddati va me'yori, tuproq xususiyatlari hamda sug'orish sharoitiga bog'liq. Shuning uchun ularni bir xil qat'iy me'yorda tavsiya etishdan ko'ra, organik o'g'it va tuproqning agrokimyoviy tahliliga tayangan holda qo'llash ilmiy jihatdan to'g'ri hisoblanadi.

Mahalliy va mineral o'g'itlarni o'zaro uyg'unlashtirish g'o'zaning vegetatsiya davridagi oziq talabini qondirish bilan birga tuproqning organik modda zaxirasini tiklashga xizmat qiladi. Shunday qilib, organik-mineral oziqlantirish tizimi paxta hosildorligini barqarorlashtirish, tuproq unumdorligini saqlash va ekologik jihatdan maqbul paxtachilikni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlaridan biridir.





## **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI**

1. FAO. Recarbonizing Global Soils: A technical manual of recommended management practices. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
2. Brady N.C., Weil R.R. The Nature and Properties of Soils. Pearson.
3. Havlin J.L., Tisdale S.L., Nelson W.L., Beaton J.D. Soil Fertility and Fertilizers: An Introduction to Nutrient Management. Pearson.
4. Edmeades D.C. The long-term effects of manures and fertilisers on soil productivity and quality: a review. Nutrient Cycling in Agroecosystems. 2003. Vol. 66. P. 165–180.
5. Diacono M., Montemurro F. Long-term effects of organic amendments on soil fertility. Agronomy for Sustainable Development. 2010. Vol. 30. P. 401–422.
6. Constable G.A., Bange M.P. The yield potential of cotton (*Gossypium hirsutum* L.). Field Crops Research. 2015. Vol. 182. P. 98–106.
7. O'zbekiston sharoitida g'o'za agrotexnikasi, tuproq unumdorligi va organik-mineral oziqlantirish bo'yicha ilmiy-uslubiy tavsiyalar. – Toshkent.



**Mas'ul muharrir:** Beglayev Uchqun

**Musahhih:** Boltayev Nurali

**Sahifalovchi va dizaynerlar:** Normurodov Sarvar,  
Sharipov Shoxruh

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul hisoblanadi. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqolalar, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: [licht-1989@mail.ru](mailto:licht-1989@mail.ru)

Jurnalning telegram manzili: [t.me/agrobiznes\\_elektronjurnal](https://t.me/agrobiznes_elektronjurnal)

Telefon raqami: +998939018320, +998934393000

Jurnal rasmiy sayti: <https://www.agrobiznesjournal.uz>

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.



"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali 2023-yil 23-maydan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669225** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

**Litsenziya raqami: №083688**

**Manzilimiz: Toshkent viloyati, Qibray tumani,  
Universitet ko'chasi, 2-uy**